

УДК 371.133

КАЛАШНИКОВА С. А.

м. Миколаїв

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ СПРЯМОВАННОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В РОБОТІ З ДІТЬМИ ШЕСТИРІЧНОГО ВІКУ

У статті розглядаються умови формування полікультурної спрямованості особистості педагога в роботі з дітьми шестирічного віку; наведено приклад використання тренінгу міжкультурної комунікації у міжкурсовий період навчального процесу післядипломної освіти педагогів.

Ключові слова: полікультурна спрямованість, полікультурна компетентність, полікультурний простір, тренінг міжкультурної комунікації.

Постановка проблеми. Одним із завдань системи післядипломної освіти є підвищення рівня культури педагога – професіонала. Найбільшу потребу в цьому відчують представники професії типу «людина-людина», для яких взаємодія з членами інших культур і етносів є важливою та суттєвою частиною професійної діяльності. Це пов'язано з інтенсифікацією міграційних потоків у світі, а також всередині України як багатонаціональної держави. Невизначеність змісту полікультурної підготовки як майбутнього вихователя ДНЗ, так і педагогів, які підвищують свою кваліфікацію в системі післядипломної освіти, пов'язано зі слабкою розробленістю понятійного та діагностичного апарату, інструментарію для кількісного та якісного виміру рівня готовності педагога до роботи з дітьми в полікультурному просторі; відсутністю відпрацьованих програм, що визначають дидактичні умови побудови цілісного навчального процесу в міжкурсовий період на основі інтеграції змісту навчання, принципів полікультурності, моделей і технологій формування полікультурної спрямованості педагога до цього виду професійної діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Викладене дозволило вибудувати авторську концепцію формування полікультурної спрямованості педагогів до роботи з дітьми шестирічного віку в полікультурному просторі на основі реалізації методологічних підходів: андрологічного, аксіологічного, системного, синергетичного та культурологічного. Разом із тим, необхідно відзначити окремі роботи філософів, культурологів, психологів, соціологів, пов'язані з можливими шляхами розвитку осві-

ти, перспективними освітніми парадигмами, моделями, наповненими змістовними питаннями філософсько-методологічного рівня, що торкаються проблематики нашого дослідження, а саме: роботи А. Асмолова, І. Бестужева-Лади, І. Беха, С. Вершловського, І. Зимньої, В. Зінченко, М. Кагана, Т. Кудрявцева, О. Леонтєва, В. Лутай, М. Подд'якова та ін. Запропонована концепція є стратегічним орієнтиром діяльності, відбиває істотні ідеї та положення. Концепція ґрунтується на тому, що оптимальну систему з розвитку готовності вихователів ДНЗ до роботи з дітьми в полікультурному просторі можливо побудувати в тому випадку, якщо будуть використовуватися і постійно збагачуватися умови для формування полікультурної спрямованості особистості у взаємозв'язку з розвитком досвіду творчого застосування полікультурних компетенцій, необхідних для кваліфікованого виконання професійних функцій педагога в полікультурному просторі. Прикінцевий результат діяльності вихователя – полікультурна особистість дитини, яка володіє полікультурною компетентністю, що виявляється у знанні культури народів, їх традицій, ритуалів, цінностей, мови тощо.

Аналіз чинників, що впливають на формування полікультурної спрямованості педагога до роботи з дітьми в полікультурному просторі, дозволив визначити сукупність організаційно-педагогічних умов, що забезпечують ефективність такої роботи: побудова та впровадження в практику моделі і технології, які розвивають готовність вихователів до роботи з дітьми в полікультурному просторі; спрямованість методичної роботи в міжкурсовий період на присвоєння, відтворення, створен-

ня, розвиток досвіду роботи; включення кожного вихователя в практичну діяльність у полікультурному просторі, де актуалізується і виформовується його творчий потенціал.

Розглянемо особливості реалізації цих умов в практиці роботи методичної служби навчальних закладів в міжкурсовий період. Спроекована автором модель формування полікультурної спрямованості педагога до роботи з дітьми в полікультурному просторі дозволяє представити два рівня системної організації процесу – вертикальний і горизонтальний. Вертикальний – забезпечує безперервність, системність і цілісність процесу становлення полікультурної компетентності за допомогою логіки розвитку, певної структури та ієрархії взаємозалежних етапів методичної роботи з педагогічними кадрами в міжкурсовий період у системі післядипломної освіти. Горизонтальний – передбачає його системну організацію всередині кожного етапу: цільову спрямованість, зміст методичної роботи, технології, організаційні та психолого-педагогічні умови, проміжні та прикінцеві результати. *Під полікультурною спрямованістю педагога* ми розуміємо інтегративну якість особистості, яке являє собою систему полікультурних знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, якостей, досвіду, соціальних норм і правил поведінки, необхідних для повсякденного життя та діяльності в полікультурному просторі, реалізуються в здатності вирішувати завдання професійної діяльності в ході позитивної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу як представниками різних культур. Виходячи з існуючих уявлень про готовність до різних аспектів професійної діяльності (М. Дьяченко, Л. Кандибович, О. Ковальов, А. Маркова, Л. Мітіна, Б. Паригін та ін.), нами визначено структуру готовності вихователя до роботи з дітьми в полікультурному просторі, в яку включено такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, теоретичний, практичний, оцінний, креативний. Інтегративний підхід до уявлення про готовність вихователя до роботи з дітьми в полікультурному просторі дозволяє сформулювати поняття готовності як складну професійно значущу якість особистості, що забезпечує його успішність у професійно-педагогічній діяльності.

Мета та зміст процесу розвитку готовності вихователів ДНЗ до роботи з дітьми в полікультурному просторі передбачали заходи з розвитку зазначених компонентів структури професійної готовності. З цією метою в рамках міжкурсового періоду нами було переглянуто зміст методичної роботи, визначено специфіку адекватних методичних впливів.

Мета статті. Здійснити аналіз найбільш ефективних форм, що забезпечують формування полікультурної спрямованості педагога до роботи з дітьми шестирічного віку в полікультурному просторі.

Існують різні форми і методи розвитку полікультурної компетентності, які можна використовувати в системі післядипломної освіти: семінари, практикуми, консультації тощо. Однак найбільш ефективним методом у роботі з дорослими є тренінг. Тренінг міжкультурної комунікації можна розглядати як вид соціально-психологічного тренінгу – програми, системи вправ і ситуацій, спрямованої на підвищення соціально-психологічної компетентності у процесі групової взаємодії [2; 4].

Тренінг міжкультурної комунікації в системі післядипломної освіти розуміємо як практичне навчання спілкування з представниками іншої національної культурної спільноти, скероване на зміну комунікативних і культурних пресупозицій (аксіом або базових тверджень), сформованих у межах рідної культури. Пропонований нами тренінг скеровано на підвищення полікультурної компетентності, толерантності й терпимості. Дослідники виокремлюють різні види тренінгу міжкультурної комунікації (О. Новикова, О. Стефаненко, Т. Суворова та ін.), наприклад, загальнокультурний і культурно-специфічний. Ці види тренінгів можуть припускати як реальні міжкультурні контакти з груповими дискусіями, де обговорюються ситуації, що виникають під час особистих контактів представників різних народів, до яких належать учасники, так і навчання тому, у який спосіб представники різних народів і культур інтерпретують причини поведінки і результати діяльності [1; 2].

Отже, використання тренінгу міжкультурної комунікації у міжкурсовий період дозволяє познайомити вихователів ДНЗ із відмінностями в різних культурах і зробити можливим перенесення отриманих знань на нові

ситуації у роботі з дітьми та взаємодії з батьками.

Особливого значення в процесі розвитку готовності до роботи в полікультурному просторі, на нашу думку, має тренінг міжкультурної комунікації як альтернатива традиційним формам и методам навчання дорослих. Процес формування полікультурної компетентності вихователя ДНЗ передбачає особливий відбір навчального матеріалу для проведення такого виду тренінгу. Ми вважаємо, що здійснюючи пошук культурологічного матеріалу доцільно дотримуватись його аспектного розподілу, запропонованого авторами книги «Cultural Awareness» Бері Томелінім та Сьюзен Стемплескі [5], а саме: аспект I – розпізнавання культурної символіки (символи та образи, що знаходять відображення в піснях, творах мистецтва, архітектури, географії (у нашому випадку – країн, представники яких є у складі національних спільнот регіону); аспект II – вивчення «продуктів» різних культур (література, фольклор, музика, мистецтво регіону); аспект III – вивчення моделей повсякденної поведінки (в аспекті нашого дослідження – із концентрування уваги на моделях поведінки представників різних культур); аспект IV – дослідження культурної поведінки представників різних культур у певних соціальних ситуаціях; аспект V – дослідження моделей спілкування (особливості вербального та невербального спілкування, прийнятих в українців, росіян, євреїв, кримських татар, болгар та ін.); аспект VI – дослідження моральних цінностей та відносин, типових для представників різних культур; аспект VII – вивчення звичаїв, традицій, національних особливостей їжі, одягу, відпочинку, типових для представників різних культур.

Зазначимо, що перелік аспектів культури, запропонований авторами, нами було розширено. Так, під час тренінгу вихователі отримали інформацію щодо українських колискових. У Франції включають новонародженим уже з перших хвилин життя саме ці колискові, тому що доведено, що вони мають чудовий лікувальний, заспокійливий, позитивний тощо вплив. Потім учасники тренінгу отримали домашнє завдання – дібрати відеоматеріали з колисковими світу. Розпочинали роботу з колискової у виконанні Н. Матвієнко «Гойда,

гойда-гой, ніченька іде, діточок малих спатоньки кладе».

Для більшості учасників тренінгу було повною несподіванкою не лише прослухати, але й передивитись записи колискових для дітей, які є представниками інших національностей. Результатом цього етапу тренінгу було не лише те, що вихователі вивчили декілька колискових, але й отримання ними дисків із записами колискових світу для організації взаємодії з батьками щодо формування в дітей полікультурного ставлення до представників інших національностей. Нами також використовувалася прийом «культурного шоку». Цей термін було запропоновано Раверло Оберой в 1955 році. Культурний шок – це стан здивування не носія мови, або навіть неприйняття ним фактів культури, з якою людина знайомиться. Виникаючи через розбіжності культур, культурний шок є наслідком неповної акультурації (взаємовплив культури) людини, незнання або нерозуміння норм нової для неї культури. Культурний шок зникає в міру знайомства з чужою культурою, а також під час порівняння нових культурологічних фактів.

Вибір методів для проведення тренінгу було обумовлено парадигмою взаємодії, основу яких становили соціально-ігрові, інтерактивні та особистісно-орієнтовані технології. Форма запропонованого нами тренінгу передбачала обговорення, визначення способів перекладу теоретичних положень у практику педагогічної діяльності, освоєння якісно нових підходів до організації діяльності з дітьми як на заняттях, так і в повсякденному житті. Ця форма передбачає суб'єктну позицію учасників тренінгу, обмін професійною інформацією і вироблення стилю педагогічної діяльності в умовах полікультурного простору. Перевагою тренінгу є активна взаємодія суб'єктів, їхні регулярні зустрічі, які розширюють можливості міжкультурної комунікації передусім із-поміж вихователів різних національностей, віросповідання та культурологічних цінностей.

Нами було розроблено таку *структуру проведення тренінгів*:

Постановка проблеми, обговорення очікувань від тренінгу.

Введення в проблему. Представлення теоретичних положень, явищ, ключових понять

теми тренінгу, занесення даних в аркуші з робочими матеріалами, візуалізація та структуризація запропонованої культурологічної інформації.

Аналіз відеоматеріалів організації діяльності з дітьми в умовах полікультурного простору ДНЗ.

Рефлексія результатів тренінгу.

Створення інформаційної бази. Це можливо шляхом використання єдиної електронної пошти для педагогів дошкільного закладу, єдиний поштовий ящик можна використовувати для обміну інформацією, а так само її обговорення завдяки видання електронної газети ДНЗ.

Висновки. Можна зробити висновок про ефективність використання тренінгу як ефективного методу формування полікультурної спрямованості педагогів до роботи з дітьми в полікультурному просторі. Тренінг міжкультурної комунікації дозволяє організувати взаємодію педагогів і стимулює обмін не тільки безпосереднім досвідом практичної діяльності в полікультурному просторі, а й досвідом теоретичного осмислення і узагальнення про-

фесійних досягнень, а також досвідом полікультурної комунікації (досвід спільної професійної діяльності тренінгової роботи, самопрезентації).

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження вбачаємо в розробці системи методичних кейсів для організації проблемних семінарів у міжкурсовий період підвищення кваліфікації педагогів у роботі з шестирічними дітьми,

Список використаних джерел

1. Новикова О. С. Развитие межкультурной компетентности в глобализирующемся мире [Текст] / О. С. Новикова // Образование и религия в поликультурном сообществе: диалог и проблемы [Текст] : сборник материалов. — Ставрополь : Изд-во СевКавГТУ, 2009. — С. 166—174.
2. Психотерапевтическая энциклопедия [Текст] / под ред. Б. Д. Карвасарского. — 3-е изд. — М. ; СПб, 2006. — 943 с.
3. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология [Текст] / Т. Г. Стефаненко. — М. : Институт психологии РАН, «Академический проект», 1999. — 320 с.
4. Суворова С. Л. Межкультурный тренинг в подготовке будущих учителей иностранного языка / С. Л. Суворова // Школьные технологии. — 2004. — № 5. — С. 224—228.
5. Barry Tomalin and Susan Stempleski. Cultural Awareness. — Oxford Press, 2001. — P. 33—45.

KALASHNIKOVA S. A.

Mykolaiv

FORMATION OF THE TEACHER'S MULTICULTURAL PERSONALITY ORIENTATION TO WORK WITH SIX YEAR OLD CHILDREN

Conditions of multicultural personality orientation's formation development are being studied in the article, a method of developing readiness for the preschool teachers to work in a multicultural environment is being studied; an example of using intercultural communication training in a period between courses of post-graduate education by the preschool teachers is being made.

Keywords: multicultural orientation, an intercultural communication training, multicultural competence, multicultural environment, method.

КАЛАШНИКОВА С. А.

г. Николаев

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ ПЕДАГОГА К РАБОТЕ С ДЕТЬМИ ШЕСТИЛЕТНЕГО ВОЗРАСТА

В статье рассматриваются условия формирования поликультурной направленности к работе с детьми шестилетнего возраста, приведен пример использования тренинга межкультурной коммуникации в межкурсовый период учебного процесса последипломного образования педагогов.

Ключевые слова: поликультурная направленность, тренинг межкультурной коммуникации, поликультурная компетентность, поликультурное пространство.

Стаття надійшла до редколегії 20.04.2014